O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”

____

O‘zDSMI rektori, professor

N.B.Sayfullayev

2024-yil “30” avgust

Ro‘yxatga olindi: № BD-60211000-1.10

2024-yil “30” avgust

AKTYORLIK MAHORATI FANINI O‘QITISH METODIKASI

O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200 000 – San’at va gumanitar fanlar

Ta’lim sohasi: 210 000 – San’at

Ta’lim yo‘nalishi: *70211101* – Aktyorlik san’ati (dramatik teatr va kino aktyorligi)

Toshkent-2024

Fan/modul kodi AMFO'M100112		O'quv yili 2024/2025	Semestr 1-2	ECTS-Kreditlar 12	
Fan/modul turi Majburiy		**Ta'lim tili** o'zbek		**Haftadagi dars soatlari** 4,8	
1.	**Fanning nomi**		**Auditoriya mashg'ulotlari (soat)**	**Mustaqil ta'lim (soat)**	**Jami yuklama (soat)**
	Aktyorlik mahorati fanini o'qitish metodikasi		180	180	360

2\.

I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – Aktyorlik mahorati fanini o'qitish metodikasi fanini o'qitish metodikasi fani talabalardan bo'lajak mutaxassis sifatida yuqori malakali kadrlar bo'lib yetishtirish; ularning ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda ro'y berayotgan voqea va hodisalarni to'g'ri anglashi, uni to'g'ri talqin qila olishi; mutaxassislikka mos yangi ilmiy natijalar, ilmiy adabiyotlar yoki ilmiy-tadqiqot, ilmiy-ijodiy loyihalarini mustaqil tadqiq qila olishini teatr va kino san'ati sohasi bo'yicha ko'nikma va malakasini shakllantirishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijrochilik jarayoniga metodik va kreativ yondoshuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)
II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-Mavzu. Aktyorlik mahorati maktabi

Diletantizm tushunchasi.Texnikaning maqsadi. M.Chexov uslubi. "Men" berilgan shart-sharoitda va "U berilgan shart -sharoitda". K.S.Stanislavskiy va uning sistemasi.

2-Mavzu. Xatti-harakat tamoyili

Aktyorlik maxorati maktabi turlari. Aktyor universal ifoda vositalarini tomoshabinga yetkaza olishi. M.Chexov va Stanislavskiy maktabi. San'atni ijodiy ruxiyat bilan hamohangligi.

3-Mavzu. Sahnaviy diqqat omillari. Sahnaviy diqqat

Sahna san'ati va xunari. Diletantizm. Kechinma san'at.Taqlidiy san'at. Xunarmandlik. Obraz yaratishda Kechinma san'atining axamiyati. Diletantizmning teatr san'atiga salbiy ta'siri.

4-Mavzu. Aktyorning kuzatuvchanligi va xayotiylikning metodologik tamoyillari

Aktyorda badiiy did va etik madaniyatni tarbiyalash. Badiiy asarga tiliga talabada hurmat xissini tarbiyalash.

5-Mavzu. Etyud ustida ishlash jarayonining muxim omillari

Ichki xissiyot, xislat-fazilatlarni ichki tasvir texnikasi orqali ifodalash. Aktyorning "Agarda" berilgan shart-sharoitdagi jonli xatti-harakati.

6-Mavzu. Aktyor ijodida so'zning ahamiyati

Diqqat elementlari. Diqqatni bir joyga to'plash..Ihtiyoriy va beihtiyoriy diqqat. Aktyorlik maxoratida ko'rish, eshitish, his qilish, sezish, ta'm bilish organlarining axamiyati. Xotira kinolentasi.

7-Mavzu. Aktyor va mezansaxna

Tasavvur elementi. Tasavvurni rivojlantirishda «mushaklari xotirasini» o'stirish.

8-Mavzu. Xarakter xususiyatlari va uning turlari

Fantaziya elementi. Fantaziyani rivojlantirishda «mushaklari xotirasini» o'stirish.

9-Mavzu. Pesa ustida ishlash jarayonining nazariy taxlili

Aktyor ijodida tempning axamiyati Aktyor ichki xolatiga qarab harakat qilish ishlari. Muskullarni bo'shatish. Temp va ritmni egallashda aktyorning sezgi organlarini rivojlantirish ahamiyati.

10-Mavzu. Stol atrofida o'qish va aktyor xissiy xotirasi

Aktyorning faol sahnaviy xatti - harakati, ichki kechinmasi, emotsianal yashashi. Saxnaviy voqeani aktyorning emotsional xolati bilan bog'liqligi. Ijobiy va salbiy tempo-ritmlar.

11-Mavzu. Aktyor ijodida misralarning tub ma'nosi

Tanlangan asar ustida ishlash, uning muhum jihatlariga e'tibor berish, rolda tasodif holatlar va ularni oqlab o'tish jarayoni.

12-Mavzu. Temp va ritmning aktyorlik san'atida tutgan o'rni

Kursda asar tanlash, asar klassik asar bo'lish talaba ijrosiga katta imkoniyatlar yaratib beradi. Tanlangan rolni xatti-harakati ustida ishlash va uni topishni nazariy jihatlarini o'rganish.

13-Mavzu. Rol xarakterini topish va rivojlantirish

Oliy maqsadni paydo qiladi va o'sha oliy maqsad sari harakatlantiradi bu spektsklning eng oily ahloqiy g'oyasi oily maqsadi uchun kurash jarayonidagi asosiy xatti-harakat. Xatti-harakat aktyor san'atining mahsuloti. Bu tomoshabinga ta'sir kuchini o'tkazish yo'lida so'nggi ma'naviy g'oyaviy maqsad.

14-Mavzu. Asar badiiy yahlitligiga erishish

Xatti-harakat sodir bo'layotgan makondagi kayfiyat joy va vaqtni his qilish. Bularning hammasi qahramon ijrochilar va tomoshabin qalbida hissiy taassurot tug'diradi. Spektakil ustida ishlash, uni oli maqsadini ustida ishlash, rol maqsadi va vazifalarini aniqlashni nazariy jihatlari, sahnada maqsadli xatti-harakat qilishni nazariy asoslari.

15-Mavzu. Pesa ustida ishlashni amaliy jihatlari

Tanlangan diplom oldi spektaklini ishlash jarayonida so'z va uning ahamyati, spektakilni badiiy jihati va tomoshabinga uni etib borishini nazari jihatlarini o'rgatish.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1 Teatr san'atining muhim asoslari. Aktyorlik mahorati maktabi.
2 Aktyorda badiiy did va etik madaniyatni tarbiyalash
3 Xatti-harakat tamoyili
4 Sahnaviy diqqat omillari. Sahnaviy diqqat
5 Aktyorning kuzatuvchanligi va xayotiylikning
6 Metodologik tamoyillari
7 Aktyor va uning xissiyot xotirasi
8 To'qima asosidagi xatti-harakat bo'yicha ilmiy tadqiqot faoliyati
9 Sahnaviy munosabat uslubiyoti
10 Etyud ustida ishlash jarayonining muxim omillari
11 Aktyor ijodida so'zning ahamiyati
12 Xatti-harakat tempi va ritmining xususiyatlari.
13 Aktyor va mezansaxna
14 Xarakter xususiyatlari va uning turlari
15 Pesa ustida ishlash jarayonining nazariy taxlili
16 Diqqat - obraz yaratishning muxim bo'g'ini
17 Aktyorning kuzatuvchanligi va xayotiyligi
18 Berilgan shart-sharoit ustida izlanish natijalari
19 Stol atrofida o'qish va aktyor xissiy xotirasi
20 Sezgi, xis qilish organlarining obraz yoki voqea ta'siri
21 Temp va ritmning aktyorlik san'atida tutgan o'rni
22 Ritm - sahna xatti-harakati intensivligini belgilovchi omil.
23 Temp-aktyorning roldagi botiniy harakati tezligini, faoliyatini belgilovchi unsur
24 Rol xarakterini topish va rivojlantirish.
25 Mezansahna tug'ilishida aktyorlik mahorati texnikasining ahamiyati.
26 Xarakter xususiyatlari va uning turlari.
27 Aktyor ijodida inson qiyofasini gavdalantirish.
28 Asar badiiy yahlitligiga erishish
29 Sahnaviy asarning xatti-harakat taxlili.
30 Xaqqoniy, xayotiy, jonli obraz yaratish uslubiyoti.

Amaliy mashg'ulotlar ijodiy ustaxonada, maxsus qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Seminar mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Aktyorlik mahorati maktabi.
2. Xatti-harakat tamoyili.
3. Sahnaviy diqqat omillari. Sahnaviy diqqat.
4. Aktyorning kuzatuvchanligi va xayotiylikning metodologik tamoyillari.
5. Etyud ustida ishlash jarayonining muxim omillari.
6. Aktyor ijodida so'zning ahamiyati.
7. Aktyor va mezansaxna.
8. Xarakter xususiyatlari va uning turlari.
9. Pesa ustida ishlash jarayonining nazariy taxlili.
10. Stol atrofida o'qish va aktyor xissiy xotirasi.
11. Aktyor ijodida misralarning tub ma'nosi.
12. Temp va ritmning aktyorlik san'atida tutgan o'mi.
13. Rol xarakterini topish va rivojlantirish.
14. Asar badiiy yahlitligiga erishish.
15. Pesa ustida ishlashni amaliy jihatlari.

Seminar mashg'ulotlar ma'ruza va amaliy mavzular bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashga yo'naltirilgan bo'lib, seminar mashg'ulotlarda fan yuzasidan o'tilgan amaliy mavzular asosida, talabalarning individual mahoratini inobatga olib pedagog har bir talaba seminar mashg'ulot olib boradi. Seminar mashg'ulotlar maxsus ijodiy ustaxonalarda multimedia, yoritish, musiqiy apparatura qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

V. Fan bo'yicha kurs ishi

Mazkur fan yuzasidan talabalar kurs ishida kafedra professor-o'qituvchilari tomonidan ishlab chiqilgan ko'rsatma va tavsiyalar asosda ijodiy ravishda bajaradi.

Kurs ishiga (loyiha) tavsiya etilayotgan ijodiy ish jarayoni mazmuni:

– kurs rahbari bilan kelishilgan holda asar yoki nazariy jihatdan yoritish uchun mavzu tanlash;
– kurs ishiga olingan asar tahlili (yozma yoki amaliy ravishda) yoki tanlangan mavzuning rejasini shakllantirish;
– rollarni taqsimlash yoki tanlangan mavzuning rejalari bo'yicha ma'lumotlar to'plash;
– ijodiy ishning repititsiya jarayoni yoki tanlangan mavzuning rejalarini birlashtirish;
– kurs ishining namoyishi;
– kurs ishining muhokamasi.

Kurs ishi uchun quyidagi janrlar va mavzular yuzasidan kurs ishlarini tayyorlash tavsiya etiladi:

– etyudlar ustida ishlash;
– adabiy parchalar ustida ishlash;
– bir pardali spektakl;
– adabiy-badiiy kompozitsiyalar ustida ishlash;
– mashhur rejissyorlar ijodiy faoliyati;
– rejissura san'atining maktab va yo'nalishlari;
– dramatik teatrsan'at turi sifatida;
– K.S.Stanislavskiy sistemasi va etikasi;
– aktyorlik mahorati elementlari va aktyorlik kuzatuvlari;
– muallif tomonidan berilgan shart-sharoit doiralarni xatti-harakatlar orqali o'zlashtirish;
– musiqali teatrining o'ziga xos xususiyatlari;
– pyesa ustida ishlash jarayoni;
– asarning bosh g'oyasi va janrini aniqlash, zamon, makonga oid manbalarni o'rganish.

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1 Teatr san'atining muhim asoslari. Aktyorlik mahorati maktabi.
2 Aktyorda badiiy did va etik madaniyatni tarbiyalash
3 Xatti-harakat tamoyili
4 Sahnaviy diqqat omillari. Sahnaviy diqqat

	5 Aktyorning kuzatuvchanligi va xayotiylikning 6 Metodologik tamoyillari 7 Aktyor va uning xissiyot xotirasi 8 To'qima asosidagi xatti-harakat bo'yicha ilmiy tadqiqot faoliyati 9 Sahnaviy munosabat uslubiyoti 10 Etyud ustida ishlash jarayonining muxim omillari 11 Aktyor ijodida so'zning ahamiyati 12 Xatti-harakat tempi va ritmining xususiyatlari. 13 Aktyor va mezansaxna 14 Xarakter xususiyatlari va uning turlari 15 Pesa ustida ishlash jarayonining nazariy taxlili 16 Diqqat - obraz yaratishning muxim bo'g'ini 17 Aktyorning kuzatuvchanligi va xayotiyligi 18 Berilgan shart-sharoit ustida izlanish natijalari 19 Stol atrofida o'qish va aktyor xissiy xotirasi 20 Sezgi, xis qilish organlarining obraz yoki voqea ta'siri 21 Temp va ritmning aktyorlik san'atida tutgan o'rni 22 Ritm - sahna xatti-harakati intensivligini belgilovchi omil. 23 Temp-aktyorning roldagi botiniy harakati tezligini, faoliyatini belgilovchi unsur 24 Rol xarakterini topish va rivojlantirish. 25 Mezansahna tug'ilishida aktyorlik mahorati texnikasining ahamiyati. 26 Xarakter xusuiyatlari va uning turlari. 27 Aktyor ijodida inson qiyofasini gavdalantirish. 28 Asar badiiy yahlitligiga erishish 29 Sahnaviy asarning xatti-harakat taxlili. 30 Xaqqoniy, xayotiy, jonli obraz yaratish uslubiyoti.
3.	**VII. Ta'lim natijalari /Kasbiy kompetensiyalari** **Talaba:** – dramatik teatr san'ati asoslari va taraqqiyot bosqichlari; aktyor ijodi va tabiatining o'ziga xosligi; rejissura kasbining ijtimoiy mohiyati ***haqida tasavvurga ega bo'lishi;*** – jahon va o'zbek aktyorlik va rejissyorlik san'atining maktab va yo'nalishlarini, aktyorlik ijrosini; aktyorning o'z ustida ishlash tizimini; aktyorning rol ustida ishlash uslubiyotini; aktyor etikasini; sahna madaniyatini; kechinma san'atini; ko'rsatma san'atini, dramatik teatr janrlarini, teatrda va kinoda obraz yaratish uslubiyotini, xarakter va xarakterlilikni; tempo-ritmni; ijod psixologiyasini ***bilishi va ulardan foydalana olishi;*** – asarda rolning ichki va tashqi ko'rinishlarini o'rganish; rol maqsadi va g'oyasini ochib berish; asar mavzusi va g'oyasini ijroda ochish; obrazlar ustida ishlash; asardan kelib chiqib obrazlar ustida ishlash; shart-sharoitga mos mizansahna qurish; musiqiy asar g'oyasini tomoshabinga yetkazish; diplom spektakllarida va kinofilmlar ishlash; tomoshabin bilan muloqotdan so'ng o'z ijrosini tahlil qila bilish ***ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.***
4.	**VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** - "rolli o'yin"; - munozara; - aqliy hujum; - taqdimot; - individual yondoshuv.
5.	**IX. Kreditlarni olish uchun talablar:** Aktyorlik mahorati fanini o'qitish metodikasi; aktyorlik treningi; buyuk rejissyorlar ijodiy faoliyati; K.S.Stanislavskiy sistemasining aktyorlik va rejissyorlik mahoratiga ta'siri; xarakter va xarakterlilik; musiqaliy teatr san'atining sintetik tabiati;
	aktyorning rol ustida ishlash uslubiyoti ustida ishlash; milliy musiqaliy teatr rejissyorligi san'ati taraqqiyotining tarixiy bosqichlari; ijod psixologiyasi; musiqiy aktyor va rejissyor san'atining maktab va yo'nalishlari; tomoshalarning har xil janrlarda harakatlanish tarzi; musiqiy aktyor va rejissor kasbining ijtimoiy mohiyati; etyud, musiqali etyudlar qurish; teatr va kino aktyorini ijodi va tabiatining o'ziga xosligi; badiiy (musiqaliy) obraz yaratishda tashqi va ichki harakat yaxlitligini tahlil qilish; obrazning yetakchi xatti-harakatini aniqlash va unga amal qilish; xarakter yaratish; badiiy yaxlit obraz yaratish uslubiyoti; berilgan musiqaliy spektakl rolning ichki va tashqi ko'rinishlarini ishlash; musiqiy spektaklni rol, maqsadi va g'oyasini ochib berish; sahnaviy hamkor bilan ishlash; obraz ustida ishlash; psixologik kechinma san'atidan korsatma san'atiga obrazlar yaratish; kulguli fe'l-atvorli obrazlar yaratish; partnyor bilan ishlash; sahnaviy muhit haqiqatini yaratish; shart-sharoitga mos tabiiy harakat qilish; asar g'oyasini tomoshabinga yetkazish; tomoshabin bilan muloqotdan so'ng o'z ijrosini tahlil qila bilish, joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha ijodiy ishni muvofaqqiyatli topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1. Abdullayeva M. "Dramatik teatr va kinoda aktyorlik mahorati " –"Tafakkur qanoti" nashriyoti-T.: 2014y. 2. Maxmudov J. Maxmudova X. "Aktyorlik mahorati ".T.:Lesson Press" nashriyoti, 2016y. 3. Maxmudova X."Sahnaviy asarning xatti-harakatli tahlili"- T.:Lesson Press" nashriyoti, 2015y 4. Axmedova Z. "Mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi"*--Lesson-press-2016 y. 5. Qobilov N. Aktyorlik mahorati /o'quv qo'llanma /. – T.: "Navro'z", 2020, 120 bet. 6. M.Abdullayeva, Q.Madrimov Dramatik teatr rejissyorligi /o'quv qo'llanma/. – T.: "Fan ziyosi",2022, 138 bet. **Qo'shimcha adabiyotlar** 7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-maydagi "Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6000 – sonli Farmoni. 8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-maydagi "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3022 – sonli Qarori. 9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017-yil 14-fevraldagi F-4849 Farmoyishi. 10. Djon Benedikt. "Aktyorning o'z ustida ishlashi" (K.S.Stanislavskiy) - 2-qism. Routledge. 2008 y. 11. Lenard Petit "For the Actor" ("Aktyor texnikasi")- Taylor & Francis, 2009 y. 12. Usmonov R.I. Rejissura. – T.: "Fan", 1997, 221 b. 13. To'laxo'jayeva M.T-"Teatr tanqidchiligi"-"San'at" jurnali nashriyoti; T:,2015. 14. Qodirov R."Rejissura asoslari" monografiya-"Navro'z" nashriyoti-T:.2015. 15. Mahmudova X. "Sahnaviy asarning xatti-harakatli tahlili" .T.: Fan va texnologiy. T.: 2012. 16. Axborot manbalari

	17. www.gov.uz 18. www.lex.uz 19. www.ziyonet.uz 20. www.teatr.uz 21. www.madaniyat.uz 22. www.folklore.uz 23.www.dsmi.uz
7.	**O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutida ishlab chiqilgan va tasdiqlangan**
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar:** A.S.Utayev – O'zDSMI, "Dramatik teatri va kino san'ati" kafedrasi mudiri. X.N.Qobilov – O'zDSMI, "Dramatik teatri va kino san'ati" kafedrasi dotsent.
9.	**Taqrizchilar:** M.Abduqunduzov – O'zbekiston Respublikasi va Qoraqalpoqiston Respublikasi Xalq artisti. O'zbek Milliy Akademik drama teatri. Z.Dj.Xamrayeva– O'zbekiston davlat yosh tomoshabinlar teatri direktori